

ר,ה. והרדב"ז (בח"א פו) הכריע בין השיטות: שאם הראה ללוקח את המקח ונמצא שאינו שלו – חייב להעמיד לו מקח, ואם לא הראה לו – פטור מן הדין, אלא משום 'מחוסר אמנה'.

וע"ע: שו"ת ושב הכהן – צח; פתחי תשובה – חו"מ רטז,ב. וע"ע ב'בית ישי' (קא, ובעוד מקומות) על גדר חיוב זה של 'העמדת מקח'. ומוזכר בב"מ טו (חוברת כא).

א. בשו"ת פרי יצחק (ח"א ג) הקשה סתירה על מש"כ הרא"ש כאן מדבריו בתשובה (קב), שהמוכר דבר שלא בא לעולם, שלא קנה, אינו נעשה 'מחוסר אמנה'. וחילק בין דבר שאינו בעולם כלל, שבמציאות לא שייך בו קנין, ובין דבר שהוא בעולם אלא שאינו ברשותו, וניתן להשיגו, שבזה הוא 'מחוסר אמנה'. (וכשם שחילוק זה קיים לשיטה החולקת על הרא"ש, שחייב להעמיד מקחו באופן זה, כמו"כ להרא"ש שאינו חייב, עכ"פ הוא 'מחוסר אמנה').

עוד צידד (בח"ב מו), שאין כוונת הרא"ש שיש כאן משום 'מחוסר אמנה' (כמוש"כ הרשב"ם), אלא רק שראוי לו לעמוד בדיבורו, אך אין לקרותו 'רשע' וכדו'. ועוד כתב שיש לחלק אם גם נתן דמים, שאז סובר הרא"ש שהוא נחשב 'מחוסר אמנה' אפילו בדבר שאינו ברשותו. ובתשובותיו מדבר ללא נתינת מעות, שבדברים בעלמא בדשלבל"ע אין משום 'מחוסר אמנה'.

ב. ברי"ף משמע, שאם לא יתן לו שני דקלים, יכול הלוקח לבטל את מכירת הקרקע, ודלא כרשב"ם. וע' בענין זה (מכר שבטל מקצתו, האם בטל כולו) במשנה למלך – זכיה יב; קהלות יעקב – ב"ב לג).

'ככתבם וכלשונם'

'מנא הני מילי' – כוונת חז"ל ששואלים בכל מקום 'מנא הני מילי' – לידע המקור והשורש של הלכה זו שבעל-פה, איה והיכן שורשה בתורה שבכתב. כדי לקשר הכל ברזא במקור החכמה עילאה קדישא, ולהיותם כתרין ריעין דלא מתפרשין. ופלפלו בחכמתם במסכת אריגה, עד שארגו וקשרו את הכל באחד ובמקור המקורות, בכתר עליון, בחינת 'קדש קדשים'. ומבחינת 'קדש קדשים' באה ההשפעה לבחינת 'קודש', בחינת חכמה קדישא... ומשם להשפיע כל ברכאין טבין אל השלחן הערוך, בחינת התגלות כל המדות להשפיע שפע ברכה אל כנסת ישראל, לעילא ותתא'. (אוהב ישראל (מאפסא) – סוף פרשת תרומה).

דף ע

הערות בפשט

'בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת: חוץ מחרוב פלוני, חוץ מסדן פלוני – מהו... לא קנה... חוץ מחצי חרוב פלוני... לא קני...' – מוזאת ההלכה נפקא לן, דלא דייקנין בדבריו של אדם ענין שיהיה כנגדו אם לא אמר ממש, ולעולם נימא דדרך השטות הוא שדבר ללא צורך'. (נמוקי יוסף)

(ואף עתה שכותבין 'דלא כסאמכתא ודלא כטופסי דשטרי' ותמיד יד בעל השטר על העליונה – אעפ"כ לא הפסיד המוכר משום יתור לשונו – תשו' 'עבודת הגרשוני' כו, מובא בפ"ת רטז,א. ומסתבר שאפילו כשכתב 'היא וכל מה שבתוכה' הדין כן. – כן כתב ב'חדושים ובאורים').

'בעא מיניה רב עמרם מרב חסדא... מי אמרינן מיגו... ולימא ליה שטרך בידי מאי בעי?' – כלומר, אני שאלתיך דין בטעמו, ואתה אמרתי לי דין ללא טעם. (רישב"א; רשב"א. וכצ"ל לפירוש רשב"ם. אבל התוס' מאנו בפירוש זה. עמהרש"א ו'מרומי שדה').

– 'לא מובן הקשר סוגיא זו לכאן, ואם משום דייני גולה שהוזכרו בסמוך, אין די בכך, דישנם כמה פעמים בש"ס (ע' לעיל נא. ולהלן ק. קז:). ועוד שא"כ יביא ישירות הא דשטר כיס ששם נחלקו. ולבי אומר לי דגם בפלוגתא דלעיל מר זוטרא איפכא מתני לה כמו בשטר כיס (להלן סוף ע"ב), ומוסבים דבריו גם על דייני גולה דלעיל, (ושמא גם נכתב כך בפירוש לעיל, אלא דנשמט משום דאין בזה נפק"מ אחרי שאמרו 'לא פליגי'). (מרע"כ)

(ע"ב) 'לימא בפלוגתא דהני תנאי דתניא שטר כיס היוצא... דייני גולה אמרי...'

ודייני א"י אמרי...' – נראה מדברי הראשונים שיש לגרוס 'לימא בפלוגתא דאתמר...'
– שהרי שמואל וקרנא ורבי אמי ורבי אסי אינם תנאים. (עפ"י רש"ש ועוד).

א. 'דייני שמואל' – שמואל וקרנא. כן כתב רשב"ם עפ"י סנהדרין יז: והתם גרסינן 'רבתינו שבבבל – רב ושמואל, דייני גולה – קרנא. (וכבר העיר ע"כ הרש"ש לעיל נא.), וכנראה שגירסת רשב"ם 'שמואל וקרנא', וברבותינו שבבבל גרס 'רב' (ואין תימא שהוא בלשון רבים, דה"נ רבותינו שבא"י הוא ר' אבא לבדו). א"נ גרס רב ושמואל, ושמואל מצטרף לכאן ולכאן. עוד יתכן שכאשר רב חלוק עם דייני גולה, כמו בענייננו, הרי שמואל מכללם, שגם הוא מן הגולה (נהדרעא) ומסתמא הביע דעתו. אולם עיקר דייני גולה הוא קרנא וק"ל. (מרע"כ).

ב. 'שלח רב הונא בר אבין' וכו' עד 'אנן דייני גולה איפכא מתנינן' – הנה רב הונא בר אבין, אעפ"י שהוא יליד בבל ותלמיד רב יוסף, עיקר פעולתו בא"י שעלה אליה בצעירותו והוא סתם רב הונא (או רב חונא) חברו דרב חזקיה המופיע הרבה מאד בירושלמי, ובפרט כאן דשלח, היינו ממקומו בא"י לבבל. ולפי"ז עולה יפה היפוכו של מר זוטרא, דמסתמא מסורת נמשכת היא ביד דייני ארץ ישראל ובבל, ואם כך שולח היום רב הונא מא"י מסתמא זו דעת דייני א"י עוד מימי ר' אמי ור' אסי. ואעפ"י שהסכים לדברי ר"ח במפקיד אצל חברו בשטר, לא זו מדרך דייני א"י בשטר כיס ונזקק לשינויא, אולם ר"ח גופי' שמבבל, למסקנא לא נצרך לשינויי דחיקי, אלא נקט כדייני בבל דס"ל גובה מחצה. וכן פסק רבא תלמידו וק"ל.

ונראה דמסורת דייני א"י ובבל כשם שנמשכה לאחריה כמה דורות, כך מקורה מקדמת דנא וכבר בדורות התנאים היו נהוגות, ובוה ניחא גרסתנו 'בפלוגתא דהני תנאי דתניא' וכו'. דמאד קשה לומר ששמואל וקרנא ועוד יותר ר' אמי ור' אסי תלמידי ריו"ח, 'הדרו' לברייתא ויחשבו בשום פעם תנאים, אלא כדברינו וק"ל. – (מרע"כ).

– סוגיתנו מדברת ביתומים גדולים, שאילו בקטנים, אין נזקקין לגבות מהם אלא כאשר מת אביהם בתוך זמן ההלואה, ואז גובה ללא שבועה. (ע' לעיל ה:). (ריטב"א. וע' רשב"א בשם הראב"ד).

ציונים וראשי פרקים לעיון

'או דלמא מצי אמר ליה שטרך בידי מאי בעי' – התוס' הקשו מאי שנא מ'מודה בשטר שכתבו', (=שטר שאינו מקוים, ומודה הלוח שאינו מזויף אלא שטוען עליו 'פרעתי') שלדעת תנאים אחת – צריך לקיימו, הרי שאומרים 'מיגו' (=פרוע' מיגו ד'מזויף') כנגד 'שטרך בידי מאי בעי'. וחילקו באופנים שונים בין טענת 'שטרך בידי' בשטר הלואה לטענה זו בשטר פקדון. (וע' בחדושי 'בית מאיר' ובהדושי הנצי"ב ובהדושי ר' מאיר שמחה – בישוב דבריהם עם המשך הסוגיא).

ואולם הרמב"ן תרץ, ששם שונה, כיון שהשטר אינו מקוים, הרי הוא כחספא בעלמא, והודאתו היא שעושה אותו ל'שטר', והרי 'הפה שאסר הפה שהתיר'. וכבר האריכו האחרונים בבאור שאלה זו, אם במודה בשטר שכתבו הוי 'מיגו' או 'הפה שאסר', וכן האריכו בדין 'מיגו דאיבעי שתיק'. וע"ע: תוס' כתובות יט. ד"ה מודה בשטר; בית הלוי ח"ג מבג; חו"א אה"ע עבז; אחיעזר ח"ב לו, ג וח"ג עד; אבן האול – שכירות ו, ח; מלוה יד, יד; טוען יד, ח; שעורי ר' שמואל – גטין ב – אות יא; בית ישי – צא, א (הובא בב"מ ז. חוברת כא).

ו'לימא ליה שטרך בידי מאי בעי' – נחלקו הראשונים ז"ל, האם שטר חוב שאין עליו עדים אלא כתוב בכתב יד הלוה – יכול לטעון 'פרוע הוא' ואין כנגדו טענת 'שטרך בידי מאי בעי', לפי שאי אפשר לגבות בשטר זה ממשועבדים, והרי זה כמלוה על פה. (כן שיטת הגאונים והרמב"ם ועוד ראשונים, וכ"פ השו"ע – ב.ט.ב). ואולם הרשב"א הוכיח מכאן ששייכת טענת 'שטרך בידי...' גם בשטר שאינו גובה ממשועבדים, כמו שטר פקדון שבכאן. (וכן דעת התוס' והריטב"א, וסיים: 'וכן נראה עיקר, אלא שכבר פשט המנהג בזה כדברי הרמב"ם ז"ל בכל גלילותינו' – מובא בנמו"י. והרמ"א (ב.ט.ב) הביא דעה זו. וסיים (מהריב"ש): 'ואין לדיין אלא מה שענינו רואות').

והש"ך (ס"ט סק"ד) נקט לעיקר כשיטת הרמב"ם ו'המחבר'. וסיים, שכיון שפשט כן המנהג, אפילו שתחילת המנהג נוצר משום הספק, כיון שכבר נהגו, יכול לטעון שלכך לא חש להשאיר את השטר ביד המלוה, שסמך על הדין שנהגו, שיכול לטעון 'פרוע'. – 'כן נפלע"ד. וכל זה בסתם, אבל כשדיין רואה איזה אומדנא שלא היה מניח הכתיבת-ידו בידו אם היה פורע – הכל לפי ראות עיני הדיין, וכמ"ש הריב"ש'. ועל קושיית הרשב"א משטר פקדון – תירץ הש"ך בשתי דרכים – (לולא שהיה נאמן לומר 'החזרת' במיגו ד'נאנסו', אכן היו גובים ממשועבדים; יש לחלק בין שטר גמור ובין שטר בכתב ידו). וע"ע בהסבר שיטה זו בספר 'זכר יצחק' ח"ב לב.

ובשם הגר"ח מובא (ע' בחדושי הגר"ח על הש"ס, ועוד) שטענת 'שטרך בידי מאי בעי' אינה הוכחה מציאאותית (גרידא), אלא עיקרה דין וזכות, שכל שתופס המלוה בשטר, יש לו זכות גביה, ועצם תפיסתו בשטר מבטלת את טענת 'פרוע'. (וע' בענין זה ב'בית ישי' צא.א). ודין זה לא נאמר אלא בשטר עם כל דיניו והלכותיו, ולא בכתב ידו ללא עדים. (לשיטת הרמב"ם).

(ע"ב) 'נאמן בשבועה' – שבועה זו, בנקיטת חפץ היא, כמו שהיה נשבע אילו היה טוען 'נאנסו'.

ואולם נחלקו הפוסקים אם שבועה זו היא שבועה דאורייתא (כן שיטת הב"ח והסמ"ע – חו"מ רצו. וכן דייק כאן הרש"ש מדברי התוס'. וכיוון לדבריו ב'הר צבי'. וע"ע 'תומים' קח ושו"ת רעק"א קעה), או אינה אלא מדרבנן, שלא חייבה תורה להשבע אלא בטוען 'נאנסו'. (כן היא שיטת הש"ך שם סק"ג. אלא שנשבע כדרך שנשבעין שבועת התורה, כאמור. וזו כוונת הטור ועוד, שכתבו 'שבועה דאורייתא'. – כ"כ הש"ך. יצויין שאף הריטב"א כתב 'שבועה דאורייתא'). ונפקא מינה – לענין אם יורדים לנכסיו כשלא נשבע, וכן לענין חשוד על השבועה, ועוד, כמבואר בפוסקים (פז).

(ב'שער משפט' הקשה על הש"ך, כיצד נאמן מדאורייתא במיגו ד'נאנסו' ללא שבועה, הלא אילו היה טוען 'נאנסו' היה צריך להשבע? ובשו"ת פרי יצחק (ח"ב נד. והאריך בכל הענין) באר עפ"י דברי רשב"ם, שעצם האפשרות לטעון 'נאנסו' גורמת לו שאינו חושש להשאיר השטר בידו של השני, וממילא בטלה טענת 'שטרך בידי'. וע"ע בחו"ב. ולכאורה אפשר לומר בדרך אחרת, שאף לשיטת הש"ך אינו נאמן מדאורייתא ללא שבועה, דהא ליכא מיגו כל עוד לא נשבע. ואולם עצם השבועה אינה שבועה דאורייתא, לענין חשוד וכו'. וסברא זו כתובה בחדושי רבנו מאיר שמהה מדווינסק, שפרש שם שאפילו באופנים שב'נאנסו' אינו נשבע אלא מדרבנן, אם טוען 'החזרת' ולא נשבע, אין לו מיגו, ומן התורה צריך להשבע כדי שיהא לו מיגו, אך עיקר השבועה – מדרבנן. וגם בחזו"א (חו"מ ט,א) רמז לסברא זו).

'שטר כיס היוצא על היתומים... נשבע וגובה מחצה...' – שיטת הרשב"ם (בסד"ה מאי לאו) והרא"ה (מובא בנמו"י), שהיורשים חייבים להשבע על ה'מחצה-פקדון' שבועה שלא פקדנו אבא ששטר זה אינו פרוע, כשאר יורשים הבאים לגבות חוב אביהם. ואולם הרא"ש והרשב"א חולקים, שלא נאמרה שבועת יורשים אלא כשהניח אביהם שטרות על אחרים ובאים היורשים לגבותם, אבל בממון שהם מוחזקים בו ואביהם היה צריך להשבע – פטורים מן השבועה.

ואפשר שאף הרשב"ם לא אמר אלא כאשר האב היה חייב שבועה דאורייתא, כמו כאן, אבל במקום שהאב חייב שבועת היס – אין היורשים צריכים להשבע 'שלא פקדנו'. (שו"ת מהרי"ט ח"א קיב. מובא

ב'גליון מהרש"א' כאן. וכן מדויק בלשון הרא"ה (המובא בריטב"א) 'דכיון שאביהן לא היה נפטר אלא בשבועה דאורייתא ואנן אתינן למטען...'.¹

וכיו"ב כתב המהרי"ק (בסוף שורש קכ), שלא אמר הרשב"ם אלא כאשר ממונו של זה בא ליד אביהם בודאי, ורוצים לפטור עצמם משום שאביהם היה יכול לטעון נאנסו, והרי הם מפקיעים ממונו של זה, וגם הוא נוקט שטר בידיו, ולכך נשבעין, אבל כאשר אין הפקעת ממון ודאית אלא חשד בעלמא שמשיביע התובע את הנתבע בטענת שמא – ודאי אין הורשים צריכים להשבע. 'וזה פשוט כביעא בכותחא'. וע"ע שו"ת מהר"ם אלשקר – מ).

– נחלקו הראשונים, האם בית דין טוענים ליורשים טענת 'נאנסו'; התוס' (כאן ובכ"מ) כתבו שאין טוענים להם, משום שהיא טענה שאינה שכיחה, ואף על פי כן, טוענים עבורם 'החזרתי', (הגם שסיבת נאמנות האב בטענת 'החזרתי' היא רק משום מיגו ד'נאנסו', והרי עתה שלא טען זאת, אין כאן שום הוכחה על נאמנותו משום 'מה לי לשקר' – ומכאן הוציאו כמה מרבתינו האחרונים שענין 'מיגו' אינו הוכחה גרידא, אלא כח וזכות טענה – ע' קוב"ש ח"ב ג, וכאן; חדושי הגרש"ק בכמה מקומות. ואף הרמב"ן שחולק על שיטת התוס', לא חלק משום שאין כאן הוכחת 'מה לי לשקר' – שעורי הגר"ש רוזנבסקי, ריש גטין (אות כג). וע"ע במצוין לעיל בדפים לא; לד, ובקדושין סד). וכן היא שיטת בעל המאור. והוכחתם מסוגית הגמרא כאן, שלחוד מאן דאמר גובה את כולו, ואין טוענים עבורם 'נאנסו'.

ואולם מדברי הרי"ף (בפרק 'המקבל' בב"מ) נראה, וכן היא שיטת הרמב"ן בספר המלחמות כאן, שטוענים עבורם 'נאנסו'. ואת הראיה מהסוגיא יישוב הרמב"ן, ע"ש. (וע"ע ב'מרומי שדה'). וכן הובאו שתי הדעות בשו"ע (קח,ד), אם במקום שאי אפשר לטעון להם 'החזרתי', כגון שהודה האב שלא החזיר וכדומה, האם טוענים להם 'נאנסו'. והש"ך שם כתב שהעיקר לדינא כהרי"ף. וכבר הקשו האחרונים סתירה מדברי השו"ע במקומות אחרים (סט,ה ועוד) וישבו בכמה דרכים – ע' בנתיבות המשפט שם. ובספר 'בית ישי' צב,ב – ע"ש יישוב שיטת הרי"ף באופן חדש, ובבאור פשט הסוגיא. וע' 'אור שמח' (שלוחין ז,א) – דרך אחרת בהא דלא טענינן 'נאנסו' ליתמי.

דף עא

'מאי שנא מכר ומאי שנא מתנה... אלא, זה היה לו לפרש וזה לא היה לו לפרש' – פירוש, שני חילוקים יש בין מכר למתנה; האחד לענין עין יפה ורעה, שאפילו לדעת חכמים, שהמוכר – בעין רעה הוא מוכר, הנותן מתנה נותן בעין יפה, כלומר, שאינו משייר לעצמו כלום במתנתו. והנפקותא בשאלה זו – שיוור הדרך וכדומה. ועל נידון זה לא שאלו כאן. (אך גם נידון זה כלול בדברי המשנה – ע' לעיל סה.) וחילוק נוסף – לענין הכללת הבור והדות וכו' עם השדה, ועל זה הקשו מה טעם לחלק, הלא אינו ענין לעין יפה או רעה, אלא לענין תפלות והכללת הבור לשדה. ופרשו שזה יש לו לפרש, היינו הקונה, ומדלא פרש – הפסיד. וזה – המקבל – אין לו לפרש ולומר אינו מקבל אלא עם הבור וכדו'. (עפ"י שו"ת הרי"ף קלד, וכפר"ח. ורשב"ם קישר את שתי הסברות).

הריטב"א פרש: 'היה לו לפרש' – הנותן מתנה, לומר 'חויז מדבר פלוני', אבל במכר 'לא היה לו לפרש' – למוכר, כי מתירא לפרש פן לא ירצה הלה ליקח, וסומך על כך שכולם יודעים שהוא ממעט במקחו ככל שיכול, ועל הלוקח שנותן מעות – עליו מוטל לפרש.

'ההוא דאמר להו הבו ליה לפלניא ביתא דמחזיק מאה גולפי... רב אשי אמר: מי לא תנן בד"א במוכר אבל בנותן מתנה נותן את כולו, אלמא מאן דיהיב מתנה בעין יפה יהיב, ה"ג...'. – אף על פי שפרשו לעיל הטעם שבמתנה קנה הכל, לפי שעל המוכר לפרש מתנתו ולא